

STANISŁAW DUBIEL

AKTY NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA
W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R.

Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego¹ rozróżnia dwa rodzaje zarządzania: zarządzanie zwyczajne – polegające na realizowaniu codziennych czynności finansowych, które charakteryzują się regularnością i powtarzalnością; oraz akty nadzwyczajnego zarządzania, które mogą powodować zmiany w posiadaniu dóbr kościelnych.

Pojęcie aktów nadzwyczajnego zarządzania dobrami kościelnymi nie jest określeniem nowym. Sformułowanie: *actus ponunt qui ordinariae administrationis fines et modum excedant* było już zastosowane w can. 1527 § 1 Codex Iuris Canonici z 1917 r.² W KPK/83 akty nadzwyczajnego zarządzania uzyskały nowe znaczenie³, a prawodawca uściślił wymagania prawne w szczególności do zastosowania procedury administracyjnej w celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania.

Prawodawca posługuje się omawianym pojęciem, jednak nie podaje jego definicji. Natomiast polskojęzyczna literatura wydaje się mało pomocna, zauważa je-

Ks. dr hab. STANISŁAW DUBIEL – kierownik Katedry Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: dubiel@kul.pl.

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II, pp. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej: KPK/83].

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, pp. 2-523 [dalej: KPK/17].

³ Can. 1495 § 1 KPK/17 rozróżniał trzy rodzaje praw Kościoła dotyczące dóbr kościelnych: prawo do nabywania, posiadania i zarządzania. Alienacja należała wówczas do aktów zarządzania.

dynie, że akty zwyczajnego zarządzania zmierzają do zachowania dóbr kościelnych, a nadzwyczajne – mogą wprowadzać w niej zmiany⁴.

W artykule zostaną omówione akty nadzwyczajnego zarządzania zamieszczone w kan. 1277, 1281 § 1-2 KPK/83. Rozważania będą próbą odpowiedzi na pytania: Jakie są wymagania prawne w celu dokonania aktów nadzwyczajnego zarządzania? Czy procedura administracyjna aktów nadzwyczajnego zarządzania dotyczy różnych osób prawnych? Kto jest kompetentny, aby je ustanawiać: konferencja biskupów czy biskup diecezjalny? Chcąc odpowiedzieć na te pytania, w pierwszej kolejności należy zaprezentować genezę aktów nadzwyczajnego zarządzania i określić ich pojęcie. Następnie zostaną przedstawione kompetencje do ich ustanowienia, a także procedura administracyjna dokonania aktów nadzwyczajnego zarządzania dóbr kościelnych.

1. GENEZA AKTÓW NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA

Początkowo dokumenty kościelne stanowiły o aktach zarządzania. Pojęcie „akty nadzwyczajnego zarządzania” zostało zastosowane w dekreście z 21 lipca 1856 r. Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary⁵. Dokument ten został wydany dla Kościoła w Holandii, w którym określono listę ogólnych czynności prawnych przekraczających granicę i sposób zwyczajnego zarządzania⁶. Art. 20 dekretu stanowił katalog czynności prawnych uznawanych za akty nadzwyczajnego zarządzania:

1) Przyjęcie lub zrzeczenie się: spadków, zapisów, darowizn (zawartych uroczyście) lub fundacji⁷;

⁴ W. WÓJCIK, *Dobra doczesne Kościoła*, [w:] W. WÓJCIK, J. KRUKOWSKI, F. LEMPA, *Komentarz do Kodeksu z 1983 r.*, t. IV: *Księga V. Dobra doczesne kościoła. Księga VI. Sankcje w Kościele*, Lublin 1987, s. 77; T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła, Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 2009, s. 42; S. DUBIEL, *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, Lublin 2007, s. 48.

⁵ SACRA CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE, *Statuta generalia de conciliis quae bonis temporalibus ecclesiarum administrandis in archidioecesi Ultraiectensi et suffraganeis diocesibus proponuntur*, 21.07.1856, [w:] P. GASPARRI, J. SERÉDI (red.), *Codicis Iuris Canonici Fontes*, vol. VII, Typis Polyglottis Vaticanis 1926-1939, s. 347-348.

⁶ F. DEMERS, *The temporal administration of the religious house of a non-exempt, clerical, pontifical institute*, Washington 1961, s. 64-65.

⁷ Art. 20 pkt 1: „Hereditatem, legata, donationes (solemniter factas) vel fundationes acceptare, aut iisdem renunciare nisi fonts”.

- 2) Kupno nieruchomości⁸;
- 3) Sprzedaż, wymiana, kredyt hipoteczny, danie w zastaw, obciążenie innego rodzaju służebnościami lub wynajem powyżej trzech lat nieruchomości kościelnych⁹;
- 4) Sprzedaż, wymiana, zastaw lub jakiegokolwiek inne użycie niezgodne z przeznaczeniem dzieł sztuki, zbiorów dokumentów lub innego mienia o dużym znaczeniu¹⁰;
- 5) Zaciąganie pożyczek na duże sumy pieniędzy, zawieranie transakcji i innych umów z dużymi obciążeniami [finansowymi]¹¹;
- 6) Wzniesienie, zburzenie lub przebudowa i nadzwyczajne naprawy budynków kościelnych¹²;
- 7) Założenie cmentarza¹³;
- 8) Utworzenie lub zniesienie parafii lub rzeczy należących do kościoła parafialnego lub instytutu¹⁴;
- 9) Nałożenie daniny, wprowadzenie zbiórek, lub przeznaczenie na inne cele tych, które kościół [już] posiada¹⁵;
- 10) Udział w procesie czy to jako powód, czy to jako oskarżony¹⁶.

Należy dodać, że art. 20 dekretu Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary był pierwszym dokumentem odnoszącym się do aktów nadzwyczajnego zarządzania. Brak jest w nim odróżnienia aktów nadzwyczajnego zarządzania od aktów alienacji. Niemniej jednak nie można odczytać tego jako błąd, bowiem w KPK/17 alienacja należała do aktów zarządzania (can. 1495 § 1).

Prawodawca w KPK/17 akty nadzwyczajnego zarządzania określił w can. 1527 § 1¹⁷, z którego wynikało, że do ważności aktów, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania, wymagane było uzyskanie upoważnienia od

⁸ Art. 20 pkt 2: „Bona immobilia emere”.

⁹ Art. 20 pkt 3: „Vendere, permutare, hypothecae subiicere, oppignorare, servitute aliove modo onerare, aut ultra trium annorum spatium locare res Ecclesiae immobiles”.

¹⁰ Art. 20 pkt 4: „Vendere, permutare, oppignorare vel alio quovis modo a destinatione sua avertere objecta artificiosa, monumenta historica, aliave mobilia maioris moment”.

¹¹ Art. 20 pkt 5: „Magnas pecuniae summas mutuo accipere, transactiones aliosque contractus onerosos facere”.

¹² Art. 20 pkt 6: „Aedes ecclesiasticas excitare, diruere, aut nova forma induere et reparationes extraordinarias facere”.

¹³ Art. 20 pkt 7: „Coemeteria condere”.

¹⁴ Art. 20 pkt 8: „Facere aut suppressere parochiales, sive ad rem ecclesiasticum parochiae pertinentes, institutes”.

¹⁵ Art. 20 pkt 9: „Imponere capitationem, collectas inducere, aut eas, quas habere ecclesia, aliis donare”.

¹⁶ Art. 20 pkt 10: „Litigare sive tamquam actor, sive tamquam reus”.

¹⁷ Can. 1527 § 1: „Nisi prius ab Ordinario loci facultatem impetraverint, scriptis dandam, administratores invalide actus ponunt qui ordinariae administrationis fines et modum excedant”.

ordynariusza miejsca. Canon 1520 § 3¹⁸ KPK/17 był odpowiednikiem kan. 1277 KPK/83, jednak nie dotyczył on aktów nadzwyczajnego zarządzania, lecz odnosił się do aktów o większym znaczeniu. W celu ich dokonania ordynariusz miejsca był zobowiązany wysłuchać opinii rady administracyjnej. Głos rady miał charakter doradczy, z zastosowaniem prawa fundacyjnego, które mogło ustanowić własne wymogi. Nie było w nim wzmianki o uzyskaniu zgody innych organów kolegialnych.

Znaczącym wpływem na rozwój doktryny kanonicznej były dokumenty Soboru Watykańskiego II. Chociaż nie wydano odrębnego dokumentu, który usystematyzowałby naukę o zarządzaniu dobrami kościelnymi, to jednak w niektórych dekretach soborowych można znaleźć wskazania dotyczące dóbr kościelnych. Do nich należą m.in.: dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* (17, 20, 21)¹⁹; dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* (13)²⁰; oraz dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (10)²¹ i dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* (41)²².

Kolejnym etapem w formułowaniu prawa do nadzwyczajnego zarządzania dobrami kościelnymi były dyskusje i postanowienia *Coetus de bonis Ecclesiae temporalibus*²³, do którego należeli wybrani przez konferencje biskupów profesowie uniwersytetów katolickich. Celem debat było dostosowanie prawa kanonicznego do doktryny Soboru Watykańskiego II, uwzględniając zasady rewizji opracowane przez Papieską Komisję ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego²⁴.

Pierwszym postanowieniem w procesie ustanowienia nowego przepisu o aktach nadzwyczajnego zarządzania był can. 21 Schema 1977, według którego bis-

¹⁸ Can. 1520 § 3 KPK/17: „Loci Ordinarius in administrativis actibus maioris momenti Consilium administrationis audire ne praetermittat; huius tamen sodales votum habent tantum consultivum, nisi iure communi in casibus specialiter expressis vel ex tabulis foundationis eorum consensus exigatur”.

¹⁹ CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (07.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 991-1024; tekst polski: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-508.

²⁰ CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae *Perfectae caritatis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), pp. 702-712; tekst polski: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 264-275.

²¹ CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), pp. 757-787; tekst polski: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 377-401.

²² CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de activitate missionali ecclesiae *Ad gentes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 950-951; tekst polski: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 433-471.

²³ Dalej: *Coetus*.

²⁴ „Communicationes” 1 (1969), s. 81.

kup zobowiązany był wysłuchać opinii rady ds. ekonomicznych²⁵ w przypadku nadzwyczajnych wydatków, które nie zostały przewidziane, a które mają być dokonane z uwagi na szczególne okoliczności²⁶. Dnia 23 czerwca 1979 r. *Coetus* dokonał zmiany can. 21 Schema 1977 i ustalił, że biskup diecezjalny dla podjęcia aktów nadzwyczajnego zarządzania oraz dla aktów szczegółowo wyliczonych w prawie powszechnym i w prawie fundacyjnym, powinien uzyskać zgodę dwóch organów kolegialnych: rady ds. ekonomicznych i kolegium konsultorów. Treść tego kanonu bez większych zmian weszła do can. 1228 Schema 1980²⁷ i konsekwentnie znalazła swoje zastosowanie w can. 1277 Schema 1982²⁸. W ostatnim zdaniu tego kanonu dodano następujące sformułowanie: *Conferentiae autem Episcoporum est definire quinam actus habendi sint extraordinariae administrationis*, czyli: konferencja biskupów ma określić, które akty należy uznać za akty nadzwyczajnego zarządzania²⁹. Treść can. 1277 Schema 1982 stanowi obowiązujący kan. 1277 KPK/83.

Drugim kanonem odnoszącym się do aktów nadzwyczajnego zarządzania był can. 1527 § 1 KPK/17, w którym również nie zastosowano pojęcia „akty nadzwyczajnego zarządzania”, lecz akty, które przekraczają granicę i sposób zwyczajnego zarządzania³⁰. Podczas rewizji can. 1527 § 1 KPK/17 sformułowano „roboczo” can. 25 § 1-2 Schema 1977, w którym zapisano: „Zarządca nieważnie dokonuje

²⁵ Diecezjalna rada ds. ekonomicznych zastąpiła radę administracyjną z podobnymi do niej kompetencjami, por. can. 1520 KPK/17.

²⁶ Can. 21 Schema 1977: „Episcopus dioecesanus ad actus ponendos administrationis maioris moment Concilium a rebus oeconomicis de quo in can. 360 (de Populo Dei) audire debet; eiusdem tamen Concilii assensu eget, praeter casus iure universali vel tabulis foundationis specialiter expressos, etiam ut expensas facit extraordinarias, que scilicet ob adiuncta specialia in ratione ergationum non praevisas admittendas existment” („Communications” 37 (2005), p. 293).

²⁷ Can. 1228 Schema 1980: „Episcopus dioecesanus quod attinet ad actus administrationis ponendos, qui, attento statu oeconomico dioecesis, sunt maioris momenti, consilium a rebus oeconomicis et collegium consultorum audire debet; eiusdem tamen consilii atque etiam collegii consultorum consensu eget, praeterquam in casibus iure universali vel tabulis foundationis specialiter expressis, ad ponendos actus extraordinariae administrationis. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S. R. E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecrata recognitum”. Vatican 1980, p. 273.

²⁸ PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Codex Iuris Canonici: Schema Novissimum iuxta placita Patrum Commissionis Emendatum atque Summo Pontifici Praesentatum*, Vatican 1982, p. 222.

²⁹ W polskim przekładzie KPK/83 przetłumaczono: Konferencja Episkopatu zaś powinna określić, które akty należy zaliczyć do nadzwyczajnego zarządzania.

³⁰ Can. 1527 § 1 KPK/17: „Nisi prius ab Ordinario loci facultatem impetraverint, scriptis dandam, administratores invalide actus ponunt qui ordinariae administrationis fines et modum excedant”.

aktu, który przekracza granicę i sposób zwyczajnego zarządzania, chyba że wcześniej uzyskał pisemne upoważnienie od ordynariusza. Biskup diecezjalny po wysłuchaniu opinii rady do spraw ekonomicznych, w granicach prawa powszechnego i partykularnego jak i statutów instytutu, powinien określić akty, które przekraczają granicę i sposób zwyczajnego zarządzania³¹. Podczas obrad *Coetus* dokonał trzech poprawek. Konsultorzy podkreślili, że chociaż zarządca jest zobowiązany do uzyskania pisemnego upoważnienia od ordynariusza, to wprawdzie zobowiązany jest zastosować prawo statutowe osoby prawnej, którą zarządza. Wszyscy konsultorzy przyznali, że na początku can. 25 § 1 należy dodać: „Przy zachowaniu przepisów statutów”. *Coetus* zmienił użyty termin *impetraverint* na *obtinerint*, co wskazuje, że zarządca ma uzyskać upoważnienie od ordynariusza **przed dokonaniem aktu** nadzwyczajnego zarządzania. Trzecia uwaga dotyczyła wyjaśnienia: kto ma określić akty, które przekraczają granicę i sposób zwyczajnego zarządzania? Podczas dyskusji wskazano, że najpierw powinny być one określone w statutach osoby moralnej. „Jeśli zaś «statuty milczą», to akty powinien określić ordynariusz³². Treść tego kanonu bez większych zmian zawierał can. 1232 Schema 1980³³. Podczas posiedzenia 16 lipca 1981 r. nie zgłoszono żadnych uwag. Treść tego przepisu stanowił can. 1281 § 1-2 Schema 1982, a następnie obowiązujący kan. 1281 § 1-2 KPK/83.

2. POJĘCIE AKTÓW NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA

Prawodawca pojęcie aktu nadzwyczajnego zarządzania zastosował tylko raz w kan. 1277 KPK/83³⁴, który dotyczy dóbr kościelnych należących do diecezji.

³¹ Can. 25 § 1 Schema 1977: „Administratores invalide ponunt actus qui fines modumque ordinariae administrationis excedunt, nisi prius ab Ordinario facultatem scripto datam obtinerint.

§ 2: Episcopi diocesani est, postquam Concilium a rebus oeconomicis audierit determinare editis peculiaribus intra ambitum iuris sive universalis sive particularis et statutorum particularium uniuscuiusque instituti, quoniam actus ordinariae administrationis fines et modum excedant” („Communications” 37 (2005), s. 294).

³² „Communications” 12 (1980), s. 416-417.

³³ Can. 1232 Schema 1980 § 1: „Firmis statutorum praescriptis, administratores invalide ponunt actus qui fines modumque ordinariae administrationis excedunt, nisi prius ab Ordinario facultatem scripto datam obtinerint.

§ 2. In statutis definiantur actus qui finem et modum ordinariae administrationis excedunt; si vero de hac re sileant statuta, competit Episcopo dioecesano, audito consilio a rebus oeconomicis, huiusmodi actus pro personis sibi subiectis determinare“.

³⁴ Kan. 1277 KPK/83 stanowi także o aktach o większym znaczeniu, ze względu na ekonomiczny stan diecezji (*statu oeconomico dioecesis*). W celu ich dokonania biskup diecezjalny zob-

Natomiast w kan. 1281 § 1-2 KPK/83 prawodawca mówi o „czynnościach, które przekraczają granice³⁵ i sposób zwyczajnego zarządzania”. W odróżnieniu do kan. 1277 przepis ten odnosi się do dóbr kościelnych podległych władzy biskupa diecezjalnego. Połączenie dwóch fraz zastosowanych zarówno w kan. 1277, jak i w kan. 1281 § 1-2, chociaż adresowanych do dwóch publicznych osób prawnych, oznacza te same akty nadzwyczajnego zarządzania. Można zatem je określić, jako czynności prawne dokonane na dobrach kościelnych, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania³⁶.

Dla określenia aktów nadzwyczajnego zarządzania prawodawca kodeksowy zastosował dwa kryteria: *finēs* i *modum*. Pierwsze dotyczy granic (*finēs*), które przekraczają zwyczajne zarządzanie, drugie sposobu (*modum*) jego wykonania, uzyskania pisemnego upoważnienia od ordynariusza³⁷. Termin „ordynariusz” odnosi się do biskupa diecezjalnego w przypadku dóbr kościelnych należących do osób prawnych podległych jego władzy, jak i do przełożonego wyższego, który jest ordynariuszem dla podległych mu osób prawnych (por. kan. 134 § 1 KPK/83).

Zdaniem V. de Paolisa, chcąc określić akty nadzwyczajnego zarządzania, należy mieć na uwadze kryteria teoretyczne, które powinna ustalić nauka prawa kanonicznego o dobrach doczesnych³⁸. Zastosowanie w praktyce samych kwot pieniężnych może być nieadekwatne do sytuacji ekonomicznej kościelnej osoby prawnej. Na przykład określona kwota dla jednej parafii może oznaczać akt nadzwyczajnego zarządzania, natomiast dla drugiej parafii może nią nie być³⁹. Konieczne jest zatem określenie tych kryteriów, które będą wpływać na określenie aktów nadzwyczajnego zarządzania. W literaturze kanonistycznej do nich należą m.in.: 1) ilość zaangażowanych pieniędzy; 2) ryzyko ich utraty; 3) wpływ na obecny stan ma-

wiązany jest wysłuchać zdania rady ds. ekonomicznych i kolegium konsultorów. Akty te stanowią subkategorię aktów zwyczajnego zarządzania. Kryterium, które akty będą stanowiły akty o większym znaczeniu, jest stan ekonomiczny diecezji, biorąc pod uwagę zarówno jej aktywa, jak i pasywa. Pojęcie aktów o większym znaczeniu prawodawca stosuje jedynie względem diecezji.

³⁵ W kan. 1281 § 1 KPK/83 został zastosowany rzeczownik w liczbie mnogiej (*finēs*), natomiast w kan. 1281 § 2 użyto rzeczownika „granica” (*finem*) w liczbie pojedynczej. Jednak te różnice nie stanowią prawnych implikacji.

³⁶ F. MORRISEY, *Ordinary and extraordinary administration. Canon 1277*, „The Jurist” 48 (1988), nr 2, s. 715; J. RENKEN, *Acts of extraordinary administration of ecclesiastical goods in Book V of the CIC*, „Studia Canonica” 49 (2015), s. 581.

³⁷ Warto dodać, że te same kryteria zostały zastosowane w kan. 638 § 1 KPK/83, które stanowią o aktach nadzwyczajnego zarządzania w instytucjach zakonnych.

³⁸ V. DE PAOLIS, *Los bienes temporales de la Iglesia*, Madrid 2012, s. 155.

³⁹ Zob. R. KENNEDY, *The Temporal Goods of the Church*, [w:] J. BEAL, J. CORRIDEN, T. GREEN (eds.), *New Commentary on the Code of Canon law*, New York 2000, s. 1483.

jątkowy; 4) złożoność transakcji; 5) przewidywana stopa zwrotu nakładów finansowych; 6) wartość rzeczy; 7) czas wykonania; 8) niepewność wyników gospodarczych itp.⁴⁰

Przedstawione kryteria nie stanowią enumeratywnej listy dla oznaczenia aktów nadzwyczajnego zarządzania. Zawsze należy brać pod uwagę stan majątkowy konkretnej osoby prawnej, w której akt jest dokonywany. Ostatecznie prawodawca postanowił, aby akty nadzwyczajnego zarządzania zostały określone w statutach osoby prawnej, a jeśli te „milczą”, należy odnieść się do prawa partykularnego⁴¹.

3. USTANOWIENIE AKTÓW NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA

Analiza przepisów kodeksowych pozwala wyodrębnić przepisy ustanowienia aktów nadzwyczajnego zarządzania w zależności od osób prawnych, do których dobra kościelne należą. Podstawę prawną stanowią kanony 1277 i 1281 § 2 KPK/83.

3.1. DLA DÓBR KOŚCIELNYCH NALEŻĄCYCH DO DIECEZJI

Podstawę prawną ustanowienia aktów nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji stanowi kan. 1277: „Konferencja biskupów powinna określić, które akty należy uznać⁴² za akty nadzwyczajnego zarządzania”. Chociaż ze znaczenia tych słów nie wynika, że ustalone przez konferencję biskupów akty nadzwyczajnego zarządzania dotyczą dóbr kościelnych należących do diecezji, to jednak taki wniosek uzasadnić można z przeprowadzonej dyskusji przez *Coetus*. W 1981 r. Sekretariat Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego na zgłoszone pytanie przez członka *Coetus* – abp. Josepha Bernardina odpowiedział, że niemożliwe jest, aby KPK/83 ustanowił akty nadzwyczajnego zarządzania dla wszystkich osób prawnych. Konferencja biskupów danego kraju uprawniona jest do określenia aktów nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji. Natomiast biskup diecezjalny w przypadku, gdy „statuty milczą”, winien ustanowić akty nadzwyczajnego zarządzania dla podległych mu osób prawnych. Stanowi o tym kan. 1277, odno-

⁴⁰ V. DE PAOLIS, *I beni temporali della Chiesa*, wyd. II, Bologna 2011, s. 147; zob. J. RENKEN, *Church Property A Commentary on Canon Law. Governing Temporal Goods in the United States and Canada*, Ottawa 2009, s. 180; J. SIGNÉ, *Paroisses at administration des biens. Un chemin vers l'autouffisance des Églises d'Afrique*, Paris 2007, s. 108-110.

⁴¹ P. KALETA, *Ordinary and extraordinary administration of ecclesiastical goods*, „The Canon Law Society of Great Britain and Ireland Newsletter” 2014, nr 180, s. 51.

⁴² W polskim tłumaczeniu KPK/83 łaciński termin *definire* oddano jako zaliczyć.

szący się do decyzji biskupa diecezjalnego w sprawie zarządzania o większym znaczeniu, oraz podjęcia aktów nadzwyczajnego zarządzania⁴³.

Ustanowione akty nadzwyczajnego zarządzania powinny być wydane przez konferencję biskupów w formie dekretu. Zgodnie z kan. 455 § 2 KPK/83 w nawiązaniu do kan. 456, dekrety wydane przez konferencję biskupów dopiero wtedy uzyskują moc obowiązującą, gdy otrzymają *recognitio* udzielone przez Stolicę Apostolską. Na mocy art. 98 konstytucji apostolskiej *Pastor bonus – recognitio* udziela Kongregacja ds. Duchowieństwa⁴⁴.

Jak dotąd, Konferencja Episkopatu Polski nie wydała dekretu dotyczącego aktów nadzwyczajnego zarządzania. Istnieje jednak zapowiedź – pkt 3. 34 Instrukcji KEP w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła⁴⁵: „Wykaz aktów nadzwyczajnego zarządzania zostanie ustalony przez Konferencję Episkopatu Polski w odrębnym akcie prawnym”.

3.2. DLA DÓBR KOŚCIELNYCH NALEŻĄCYCH DO OSÓB PRAWNYCH PODLEGLYCH BISKUPOWI DIECEZJALNEMU

Podstawę prawną ustanowienia aktów nadzwyczajnego zarządzania dla osób prawnych podległych biskupowi diecezjalnemu stanowi kan. 1281 § 2 KPK/83: „W statutach winny być określone czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania. Jeśli zaś statuty milczą w tej sprawie, biskup diecezjalny, wysłuchawszy zdania rady do spraw ekonomicznych, powinien określić tego rodzaju czynności w odniesieniu do podległych mu osób”.

⁴³ J. RENKEN, *Acts of extraordinary administration*, s. 591.

⁴⁴ Dla przykładu, Konferencja Biskupów Kanady w listopadzie 1985 r. ustanowiła akty nadzwyczajnego zarządzania (zob. dekret nr 9 opublikowany jako *Official Document No. 536* z 23 października 1984 r. – Canadian Canon Law Society, „Newsletter” 20 czerwca 1994), jednak nie uzyskał on *recognitio* od Stolicy Apostolskiej. Powodem odmowy były błędnie ustanowione akty alienacji, jako akty nadzwyczajnego zarządzania (zob. protokół nr 20506 z 8 marca 1985 r. opublikowany w: „*Studia Canonica*” 19 (1985), s. 185). Następnie Konferencja Biskupów Kanady wydała poprawiony dekret, w którym usunięto akty alienacji z zakresu aktów nadzwyczajnego zarządzania, i uzyskała *recognitio* od Kongregacji ds. Duchowieństwa, zob. *Implementation of the 1983 Code of Canon Law*, Washington 1991, s. 21.

⁴⁵ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja KEP w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła*, http://episkopat.pl/dokumenty/6918.1,Instrukcja KEP_w_sprawie_zarzadzania_dobrami_doczesnymi_Kosciola.html [dostęp: 28.11.2015] [dalej: Instrukcja KEP].

Akty nadzwyczajnego zarządzania powinny być określone w statutach⁴⁶. Kanon 1281 § 2 *in principio* stanowi: „W statutach winny być określone czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania”. Dokładnie jednak nie sprecyzowano, jakiego rodzaju statuty prawodawca ma na myśli? Kanon 1257 § 2 stanowi, że: „Wszystkie dobra doczesne, należące do Kościoła powszechnego, do Stolicy Apostolskiej lub do innych publicznych osób prawnych [...] rządzą się kanonami, które następują, oraz własnymi statutami”. Na tej podstawie można wnioskować, że kan. 1281 § 1-2 dotyczy publicznych osób prawnych, które posiadają własne statuty. Za takim postulatem przemawia również kan. 117 KPK/83: „Żaden zespół osób lub rzeczy, pragnący otrzymać osobowość prawną, nie może jej uzyskać, **chyba że jego statuty zostały zatwierdzone** przez kompetentną władzę”. Można więc sądzić, że każda publiczna osoba prawna powinna mieć własne statuty.

Problem posiadania statutów przez publiczne osoby prawne (np. parafie) wydaje się szerszy. Cytowany kan. 117 nie posiada swojego odpowiednika w KPK/17, dlatego norma stanowiąca o obowiązku posiadania statutów przez kościelną osobę prawną jest zupełnie nowa i obowiązuje dopiero od promulgacji obowiązującego KPK/83. Co więcej, treść kan. 515 § 3 nie odnosi się do statutów, ale do uzyskania osobowości prawnej *ipso iure*: „Parafia erygowana zgodnie z prawem posiada mocą samego prawa osobowość prawną”. Można zatem stwierdzić, że parafie zostają erygowane mocą samego prawa. Jednak przeciw temu argumentowi przemawia fraza: „zgodnie z prawem”, która odnosi się do zgodności z prawem kanonicznym. W związku z tym należy przyjąć, że parafia powinna posiadać własne statuty (w nawiązaniu do kan. 117). W literaturze kanonistycznej brakuje jednak jednomyślności⁴⁷. Wielu kanonistów podkreśla, że większość parafii została ustanowiona *ipso iure* przez kompetentną władzę kościelną znacznie wcześniej, niż przepisy obowiązującego KPK/83. Co uzasadnia przyczynę braku statutów parafii lub innej kościelnej osoby prawnej podległej biskupowi diecezjalnemu. Natomiast jako argument na ustanowienie statutów podaje się, że w Księdze V KPK/83 znajdują się aż trzy kanony (1279 § 1, 1281 § 1-2, 1295)⁴⁸, które odnoszą się do statutów osoby prawnej⁴⁹. Brak ich sto-

⁴⁶ Dnia 17 grudnia 1969 r. jeden z konsultorów zwrócił uwagę, że granice aktów zwyczajnego zarządzania powinny być określone we własnych statutach każdej prywatnej osoby prawnej. Większość członków *Coetus de bonis Ecclesiae temporalibus* przyznała, że rewizja can. 1527 § 1-2 KPK/17 powinna dotyczyć tylko publicznych osób prawnych. „Communicationes” 37 (2005), s. 235.

⁴⁷ Dyskusję na temat istnienia statutów parafii zob. J. RENKEN, *The statutes of a parish*, „Studia Canonica” 44 (2010), s. 99-101.

⁴⁸ Zob. Instrukcja KEP 3.1.

sowania w praktyce oznacza, że przepisy te są „martwą literą prawa” i nie mają żadnego znaczenia w życiu Kościoła.

Zgodnie z kan. 94 § 1 KPK/83, podstawową funkcją statutów jest określenie celu osoby prawnej, organizacji prawnej, zarządu oraz sposobu jej działania. Wydaje się jednak, że jeśli dawniej prawo nie wymagało ustanowienia statutów dla erygowania parafii, to w obowiązujących przepisach prawnych powinny być one uzupełnione o tego rodzaju statuty dla istniejących parafii lub diecezji. W ten sposób można byłoby jasno przedstawić nie tylko sposób działania osoby prawnej, ale również akty nadzwyczajnego zarządzania oraz odpowiedzialność zarządców, szczególnie gdy parafia, jako osoba prawna, zawiera umowy z osobami cywilno-prawnymi.

Posiadanie przez osoby prawne własnego statutu powinno być istotne. Dowodzi tego zastosowanie w kan. 1281 § 1 zwrotu: „Przy zachowaniu przepisów statutów”, który wskazuje, że w statutach mogą być również określone inne wymogi, nawet potrzebne do ważności aktu nadzwyczajnego zarządzania⁵⁰.

Statuty osoby prawnej są pierwszym, ale nie jedynym sposobem określenia aktów nadzwyczajnego zarządzania dla osób podległych biskupowi diecezjalnemu. W przypadku, gdy „statuty milczą”, prawodawca zobowiązuje biskupa diecezjalnego, aby tego rodzaju akty ustanowił dla osób prawnych podległych jego władzy dopiero „po wysłuchaniu opinii rady do spraw ekonomicznych” (kan. 1281 § 2 *in fine*)⁵¹. Należy podkreślić, że dyspozycja kan. 1281 § 2 nie była jasna, ponieważ nie określono w niej precyzyjnie, o jaką radę chodzi? Wątpliwość tę wyjaśniła w 2004 r. Kongregacja ds. Biskupów w Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*⁵² w nr. 189: „Do kompetencji biskupa

⁴⁹ J. BEAL, *Ordinary extraordinary and something between. Administration of temporal goods of dioceses and parishes*, „The Jurist” 1 (2012), s. 119.

⁵⁰ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 42.

⁵¹ Ustanowienie aktów nadzwyczajnego zarządzania przez biskupa diecezjalnego jest zastosowaniem zasady pomocniczości. Papieska Komisja ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego opracowała 10 zasad rewizji nowych przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zasady te z pewnymi modyfikacjami zostały zatwierdzone przez Synod Biskupów z 1967 r. Jedną z dziesięciu zasad pomocniczości dotyczyła dóbr doczesnych: „Ważne jest, aby prawo partykularne uszczegółowiło Kodeks Prawa Kanonicznego, w szczególności dóbr doczesnych, ponieważ zarząd dobrami doczesnymi musi być wykonywany zgodnie z prawem danego państwa”. „Communications” 1 (1969), s. 81. Zob. P. BROWN, *The 1983 Code and Vatican II Ecclesiology. The Principle of Subsidiarity in Book V*, „The Jurist” 69 (2009), s. 583-614.

⁵² CONGREGATIO PRO EPISCOPIB, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski w: W. KACPRZYK, M. SITARZ (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 517-711.

jako jedyne go zarządcy diecezji należy [...] odpowiednim dekretem ustalić, po konsultacji z diecezjalną radą do spraw ekonomicznych, które akty wykraczają poza granicę i sposób zwyczajnego zarządzania”.

4. PROCEDURA ADMINISTRACYJNA WYKONANIA AKTU NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA

Ustanowienie procedury administracyjnej dotyczącej aktów nadzwyczajnego zarządzania miało na celu ukształtowanie nowej dyscypliny w Kościele. Intencją było też to, aby i zapobiec nadużyciom władzy oraz służyć sumiennemu wykonywaniu aktów zarządzania dobrami kościelnymi⁵³. Według J. Krukowskiego, pojęcie procedury administracyjnej oznacza zespół przepisów określających sposób postępowania organów władzy administracyjnej w wykonywaniu swych celów i zadań władczych. Procedura administracyjna aktów nadzwyczajnego zarządzania skoncentrowana jest wokół wykonania aktu administracyjnego oraz służy dwóm zasadniczym celom: stworzeniu zasad działania organów administracji kościelnej dla realizacji norm materialnego prawa administracyjnego; zabezpieczeniu działania przed samowolą organów administracji kościelnej⁵⁴.

W Księdze V KPK/83 można wyodrębnić dwie procedury administracyjne wykonania aktów nadzwyczajnego zarządzania: 1) dla dóbr diecezjalnych oraz 2) dla dóbr należących do osób prawnych podległych władzy biskupowi diecezjalnemu.

⁵³ *Praenotanda* Schema 1977 stanowi: „Ad diligentem Ac proficuam administrationem bonorum assequendam necnon ad abusus vitendos quaedam aliae normae praeter illas quae sapienter in vigenti Codice prostant, passim noviter introductae sunt. In can. 21 enim addita est norma de necessitate consensus Consilli a rebus oeconomicis ad expensas extraordinarias faciendas, que scilicet ob adiuncta specialia in ratione erogationum non praevise admittendae aestimentur ab Episcopo. In can. 25 § 2, cavetur ut Episcopus dioecesanus pressius determinet quinam actus ordinariae administrationis fines et modus excedant [...]”. PONTIFICA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Schema Canonum libri V: De iure patrimoniali Ecclesiae*, Vatican 1977, p. 5. Zob. „Communicaciones” 37 (2005), s. 287.

⁵⁴ J. Krukowski uważa, że przepisy procedury administracji zawarte w KPK/83 są ustanowione w celu zagwarantowania ochrony praw należnych wiernym (kan. 221) przed ewentualnym nadużyciem ze strony organów władzy wykonawczej. J. KRUKOWSKI, *Procedura administracyjna w prawie kanonicznym*, [w:] S. WRZOSEK (red.), *Kompendium wiedzy administratywisty*, Lublin 2008, s. 656.

4.1. DLA DÓBR DIECEZJALNYCH ORAZ OKREŚLONYCH W PRAWIE POWSZECHNYM I FUNDACYJNYM

Procedura wykonania aktów nadzwyczajnego zarządzania dla dóbr kościelnych należących do diecezji została określona w kan. 1277 KPK/83. „Biskup diecezjalny przed podjęciem aktów [...] winien zaś uzyskać zgodę tej rady oraz kolegium konsultorów, oprócz wypadków szczegółowo wyliczonych w prawie powszechnym oraz w prawie fundacyjnym, również dla podjęcia aktów nadzwyczajnego zarządzania” (zob. Instrukcja KEP 3.33).

Do ważności aktu należy zastosować kan. 127, którego § 1 stanowi: „Gdy prawo postanawia, że przełożony do podjęcia czynności potrzebuje zgody lub rady jakiegoś kolegium lub zespołu osób, winien zwołać kolegium lub zespół, zgodnie z postanowieniem kan. 166 [...]. Do ważności zaś aktów wymaga się uzyskania zgody bezwzględnej większości tych, którzy są obecni, albo wysłuchania rady wszystkich.

§ 2. Gdy ustawa postanawia, że przełożony do podjęcia pewnych aktów potrzebuje zgody lub rady niektórych pojedynczych osób, wtedy:

1° jeśli jest wymagana zgoda, akt przełożonego jest nieważny bez zwrócenia się o wyrażenie zgody przez te osoby albo podjęty wbrew ich zdaniu lub któregoś z nich”.

Istotnym zadaniem organów kolegialnych w przypadku aktów nadzwyczajnego zarządzania jest udzielenie zgody przed dokonaniem aktu administracyjnego przez biskupa diecezjalnego. Procedura uzyskania zgody powinna być przeprowadzona zgodnie z kan 119 2°, 127 § 1. Analiza tych przepisów prowadzi do wniosku, że uzyskanie zgody przez organy kolegialne powinno się składać z zasadniczych etapów: a) przygotowanie informacji i dowodów; b) zwołanie rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów; c) posiedzenie; d) dyskusja; e) głosowanie.

Protokół z przeprowadzonego głosowania stanowi dowód udzielenia zgody biskupowi diecezjalnemu na dokonanie aktu nadzwyczajnego zarządzania (zob. Instrukcji KEP 3.14).

Biskup diecezjalny jest zobowiązany uzyskać zgodę diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów nie tylko w przypadku dóbr należących do diecezji, lecz także w przypadku aktów szczegółowo wyliczonych w prawie powszechnym oraz w prawie fundacyjnym (kan. 1277). W KPK/83 znajduje się sześć aktów, które należy uznać za akty nadzwyczajnego zarządzania:

- 1) Odmowa przyjęcia ofiary w sprawach większej wagi (kan. 1267 § 2);
- 2) Przyjęcie ofiar z obciążeniem określającym sposób korzystania lub stanowiącym warunek (kan. 1267 § 2);

3) Ulokowanie pieniędzy po pokryciu wydatków na korzyść osoby prawnej (kan. 1284 § 2, 6°);

4) Wszczęcie sprawy lub zawiązanie sporu w sądzie państwowym (kan. 1288)⁵⁵;

5) Dzierżawa dóbr kościelnych małej wartości (kan. 1297)⁵⁶;

6) Zabezpieczenie pieniędzy i dóbr ruchomych, które zostały przydzielone tytułem dotacji dla fundacji pobożnej (kan. 1305).

Podobnie jak w przypadku dóbr należących do diecezji, do ważności wykonania aktów określonych w prawie powszechnym jak i w prawie fundacyjnym należy zastosować kan. 127 § 1-2.

4.2. DLA DÓBR KOŚCIELNYCH NALEŻĄCYCH DO OSÓB PRAWNYCH PODLEGLYCH BISKUPOWI DIECEZJALNEMU

Procedura wykonania aktów nadzwyczajnego zarządzania dobrami osób prawnych podległych władzy biskupa diecezjalnego została ustanowiona w kan. 1281 § 1 KPK/83: § 1. „Przy zachowaniu przepisów statutów, zarządcy nieważnie wykonują czynności, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania, jeśli nie uzyskali wcześniej pisemnego upoważnienia od ordynariusza” (zob. Instrukcja KEP 3.35). Z kanonu tego można wyartykułować dwa wymogi prawne: zastosowanie przepisów statutów oraz uzyskanie pisemnego upoważnienia od ordynariusza.

Pierwszym wymogiem zastosowania procedury wykonania aktu nadzwyczajnego zarządzania jest uwzględnienie przepisów statutów. Kanon 1281 § 1 *in principio* stanowi: „Przy zachowaniu przepisów statutów”. Statuty osoby prawnej mogą przewidywać inne wymagania do wykonania aktów nadzwyczajnego zarządzania, jak na przykład uzyskanie opinii rady ds. ekonomicznych. Wniosek ten potwierdza również kan. 1280, według którego rada ds. ekonomicznych lub przynajmniej dwóch doradców mają wspierać zarządcę w wypełnianiu jego zadań, zgodnie ze statutami. Przy czym kanon ten dotyczy osób prawnych *in genere*. Natomiast w przypadku parafii zastosowanie ma kan. 537, który stanowi, że parafialna rada ds. ekonomicznych rządzi się oprócz prawem powszechnym, także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego. Jeśli zatem w prawie par-

⁵⁵ Należy zauważyć, że pisemne zezwolenie, o którym mowa w kan. 1288, wymagane jest do sądu państwowego. Jednak tego typu zezwolenie nie jest wymagane w przypadku sądu kościelnego (por. kan. 1480). Domniemywa się, że w przypadku roszczeń małego znaczenia nie jest wymagane pisemne zezwolenie własnego ordynariusza.

⁵⁶ W przypadku dzierżawy dóbr o większej wartości należy zastosować kan. 1295, ponieważ istnieje ryzyko, że wydzierżawiany majątek może znaleźć się w gorszej sytuacji.

tykularnym zostałby zawarty tego rodzaju przepis, należy go zastosować. Głos parafialnej rady ds. ekonomicznych może być tylko doradczy. Postulat ten potwierdza instrukcja Kongregacji ds. Duchowieństwa *Ecclesia de mysterio* w art. 5 § 2: „Parafialna rada ds. ekonomicznych posiada jedynie głos doradczy i nie może w żaden sposób stać się instytucją podejmującą wiążące decyzje”⁵⁷. W przypadku, gdy prawo partykularne stanowiłoby wymóg uzyskania opinii parafialnej rady ds. ekonomicznych, brak uzyskania jej opinii stanowiłby błąd o nieważności aktu nadzwyczajnego zarządzania (por. kan. 127 § 2 KPK/83).

Drugim wymogiem jest uzyskanie pisemnego upoważnienia od ordynariusza. W celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania dla dóbr podległych biskupowi diecezjalnemu prawodawca wymaga, aby jego zarządca (w przypadku parafii proboszcz) uzyskał pisemne upoważnienie⁵⁸ od ordynariusza (kan. 1281 § 1). Pisemne upoważnienie nie jest aktem zarządzania, ale aktem administracyjnym (kan. 124 § 1) i związany jest władzą rządzenia⁵⁹. Pisemne upoważnienie usuwa jedynie przeszkodę prawną w celu dokonania ważnego aktu nadzwyczajnego zarządzania⁶⁰. Zgodnie z treścią kan. 1281 § 1, upoważnienie wydane na piśmie dotyczy ważności dokonania aktu⁶¹. Do ważności należy również, aby w upoważnieniu były zawarte wszystkie istotne elementy konstytutywne aktu prawnego i zostały wypełnione formalności oraz wymogi wymagane przez prawo do ważności aktu (kan. 124 § 1).

W przypadku, gdy przedmiotem aktu nadzwyczajnego zarządzania są akty nadzwyczajnego zarządzania określone w prawie powszechnym, wówczas należy zastosować przepisy zawarte w kan. 1277, pomimo że dobra te należą do dóbr osoby prawnej podległej biskupowi diecezjalnemu.

⁵⁷ CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesia de mysterio*, (15.08.1997), AAS 89 (1997), p. 868; zob. Instrukcja KEP 3.13.

⁵⁸ Należy zauważyć, że w przypadku aktów nadzwyczajnego zarządzania prawodawca kodeksowy mówi o upoważnieniu od ordynariusza (*facultas*) (kan. 1281 § 1 KPK/83), natomiast w przypadku aktów alienacji prawodawca mówi o zezwoleniu (*licentia*) kompetentnej władzy (kan. 1291).

⁵⁹ R. KENNEDY, *The administration of goods*, [w:] J. BEAL, J. CORIDEN, T. GREEN (eds.), *A New Commentary*, s. 1483; J. RENKEN, *Church Property*, s. 199-200; G. FISCHER, *Finanzierung der kirchlichen Sendung. Das kanonische Recht und die Kirchenfinanzierungssysteme in der Bundesrepublik Deutschland und den USA*, Paderborn 2005, s. 141-142.

⁶⁰ V. DE PAOLIS, *Los bienes temporales*, s. 167.

⁶¹ V. DE PAOLIS, *I beni temporal della Chiesa*, s. 213.

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1) Akt nadzwyczajnego zarządzania oznacza akt administracyjny wykonany przez zarządcę kościelnej osoby prawnej, który przekracza granice i sposób zwyczajnego zarządzania.

2) Akty nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji określa konferencja biskupów danego kraju (kan. 1277 KPK/83), natomiast dla osób prawnych podległych biskupowi diecezjalnemu ustalają statuty, jeśli „statuty milczą” – biskup diecezjalny po uzyskaniu opinii diecezjalnej rady ds. ekonomicznych (kan. 1281 § 2 KPK/83).

3) Prawodawca określił inną procedurę aktów nadzwyczajnego zarządzania dóbr kościelnych należących do diecezji, a inną dla osób prawnych podległych władzy biskupa diecezjalnego. Dyspozycję te potwierdza również Instrukcja KEP.

4) W przypadku dóbr należących do diecezji, biskup diecezjalny zobowiązany jest uzyskać zgodę diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów przed dokonaniem aktu nadzwyczajnego zarządzania. Te same wymogi należy zastosować w przypadku aktów nadzwyczajnego zarządzania określonych w prawie powszechnym i w prawie fundacyjnym. Wymóg ten należy do ważności aktu administracyjnego (kan. 127 § 1-2 KPK/83).

5) W przypadku dóbr należących do osób prawnych podlegających władzy biskupa diecezjalnego, zarządca zobowiązany jest uzyskać pisemne zezwolenie od ordynariusza. Wymóg ten należy do ważności aktu nadzwyczajnego zarządzania (kan. 1281 § 1).

BIBLIOGRAFIA

1. ŹRÓDŁA PRAWA

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, AAS 75 (1983), pars II, pp. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.

Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, pp. 2-523.

CONGREGATIO PRO CLERICIS, Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesia de mysterio (15.08.1997), AAS 89 (1997), pp. 852-877.

CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, Directorio Apostolorum Successores per il ministero pasto-

- rale dei vescovi (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski: Wiesław KACPRZYK, Mirosław SITARZ (red.), Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
- CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis (07.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 991-1024; tekst polski: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-508.
- CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae Perfectae caritatis (28.10.1965), AAS 58 (1966), pp. 702-712; tekst polski: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 264-275.
- CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem (18.11.1965), AAS 58 (1966), pp. 757-787; tekst polski: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 377-401.
- CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de activitate missionali ecclesiae Ad gentes (07.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 950-951; tekst polski: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 433-471.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, Instrukcja KEP w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła, http://episkopat.pl/dokumenty/6918.1.Instrukcja_KEP_w_sprawie_zarzadzania_dobrami_doczesnymiKosciola [dostęp: 28.11.2015].
- PONTIFICA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, Schema Canonum libri V: De iure Patrimoniali Ecclesiae, Typis Polyglottis Vaticanis, Vatican 1977.
- PONTIFICA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, „Communicationes” 1969, 1980, 2005.
- PONTIFICA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, Codex Iuris Canonici: Schema Novissimum iuxta placita Patrum Commissionis Emendatum atque Summo Pontifici Praesentatum, Typis Polyglottis Vaticanis, Vatican 1982.
- PONTIFICA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S. R. E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecrata recognitum, Typis Polyglottis Vaticanis, Vatican 1980.
- SACRA CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE, Statuta generalia de conciliis quae bonis temporalibus ecclesiarum administrandis in archidioecesi Ultraiectensi et suffraganeis diocesis proponuntur (21.07.1856), [w:] Pietro GASPARRI, Jusztinián SERÉDI (eds.), Codicis Iuris Canonici Fontes, vol. VII, Typis Polyglottis Vaticanis 1926-1939, s. 347-348.

2. LITERATURA

- BEAL John: Ordinary extraordinary and something between. Administration of temporal goods of dioceses and parishes, „The Jurist” 1 (2012), s. 109-129.
- BROWN Philip: The 1983 Code and Vatican II Ecclesiology. The Principle of Subsidiarity in Book V, „The Jurist” 69 (2009), s. 583-614.
- DE PAOLIS Velasio: I beni temporali della Chiesa, Dehoniane, Bologna 1995.
- DE PAOLIS Velasio: Los bienes temporales de la Iglesia, BAC, Madrid 2012.
- DEMERS Francis: The temporal administration of the religious house of a non-exempt, clerical,

- pontifical institute, The Catholic University of America Press, Washington 1961, s. 64-65.
- DUBIEL Stanisław: Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
- FISCHER Georg: Finanzierung der kirchlichen Sendung. Das kanonische Recht und die Kirchenfinanzierungssysteme in der Bundesrepublik Deutschland und den USA, Schoeningh Ferdinand GmbH, Paderborn 2005.
- KALETA Paweł: Ordinary and extraordinary administration of ecclesiastical goods, „The Canon Law Society of Great Britain and Ireland Newsletter” 2014, nr 180, s. 48-58.
- KENNEDY Robert: The administration of goods, [w:] John B. BEAL, James A. CORIDEN, Thomas J. GREEN (eds.), *A New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, Mahwah 2000, s. 1483.
- KENNEDY Robert: The Temporal Goods of the Church, [w:] John B. BEAL, James A. CORIDEN, Thomas J. GREEN (eds.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, Mahwah 2000, s. 1483.
- KRUKOWSKI Józef: Procedura administracyjna w prawie kanonicznym, [w:] Stanisław WRZOSEK (red.), *Kompendium wiedzy administratywisty*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 656.
- MORRISEY Francis: Ordinary and extraordinary administration. Canon 1277, „The Jurist” 48 (1988), nr 2, s. 715.
- PAWLUK Tadeusz: Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. IV: Doczesne dobra Kościoła, Sankcje w Kościele. Procesy, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2009.
- RENKEN John: Acts of extraordinary administration of ecclesiastical goods in Book V of the CIC, „Studia Canonica” 49 (2015), s. 581.
- RENKEN John: Church Property A Commentary on Canon Law. Governing Temporal Goods in the United States and Canada, St. Paulus, Ottawa 2009.
- RENKEN John: The statutes of a parish, „Studia Canonica” 44 (2010), s. 99-101.
- SIGNIÉ Jean: Paroisses et administration des biens. Un chemin vers l'autosuffisance des Églises d'Afrique, L'Harmattan, Paris 2007.
- WÓJCIK Walenty: Dobra doczesne Kościoła, [w:] Walenty WÓJCIK, Józef KRUKOWSKI, Florian LEMPA, *Komentarz do Kodeksu z 1983 r., t. IV: Księga V. Dobra doczesne Kościoła. Księga VI. Sankcje w Kościele*, RW KUL, Lublin 1987, s. 11-112.

AKTY NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 R.

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu są akty nadzwyczajnego zarządzania określone w kan. 1277 i 1281 § 1-2. Pojęcie „aktu nadzwyczajnego zarządzania” jest określeniem technicznym dla aktów, które przekraczają granicę i sposób zwyczajnego zarządzania. Konferencja biskupów danego kraju umocowana jest do ustalenia aktów nadzwyczajnego zarządzania dla diecezji, natomiast w przypadku osób prawnych podległych biskupowi diecezjalnemu, określają je

statuty osoby prawnej, jeśli „statuty milczą” – biskup diecezjalny po wysłuchaniu opinii diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych.

Prawodawca kodeksowy określa dwie procedury administracyjne w celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania. Dla dóbr diecezjalnych wymagane jest, aby biskup diecezjalny przed dokonaniem aktu uzyskał zgodę diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów. Tę samą procedurę należy wykonać w przypadku aktów nadzwyczajnego zarządzania określonych w prawie powszechnym. W przypadku dóbr należących do osób prawnych podległych biskupowi diecezjalnemu, do ważności wymagane jest, aby zarządca przed dokonaniem aktu uzyskał pisemne upoważnienie od ordynariusza.

Słowa kluczowe: zarządzania dobrami kościelnymi, akty zwyczajnego i nadzwyczajnego zarządzania

ACTS OF EXTRAORDINARY ADMINISTRATION IN THE 1983 CODE

SUMMARY

This paper concerns the act of extraordinary administration provided in c. 1277 and 1281 §§ 1-2. The concept “act of extraordinary administration” is a technical term used for the purpose of identifying an act of administration which exceeds the limits and manners of ordinary administration. The author clarifies that the Conference of Bishops determines acts of extraordinary administration for the diocese (c. 1277) and that for public juridical persons subject to the diocesan bishop, determination is achieved by (a) the statutes, (b) if the statutes are silent on this point – the diocesan bishop following consultation with the diocesan financial council (c. 1281 § 2). If a particular act is not determined as an act of extraordinary administration *in iure universali* and *in iure particulari* it then remains an act ordinary administration.

The legislator provides different administrative procedures to carry out acts of extraordinary administration for diocesan goods and for juridical persons subject to the diocesan bishop (e.g. parish goods). In the instance of goods belonging to the diocese, the diocesan bishop is required to obtain the consent of the finance council and the college of consultors (c.1277). The same procedure is to be applied for acts of extraordinary administration expressly provided for by the universal law or stated in the documents of foundation. In the instance of goods belonging to parish, the parish priest requires to obtain the faculty from the ordinary (c.1281 § 1).

Key words: administration of ecclesiastical goods, act ordinary and extraordinary administration